

K jubileu Jiřího Krále a Miloslava Studničky

Redakce a členové redakční rady přejí svým dvěma kolegům hodně zdraví a radosti z práce uprostřed jejich oblíbené bio-

ty. V případě loňského prosincového kulatého jubilea (60) vedoucím Laboratoře cytogenetiky na Přírodovědecké fakultě

Univerzity Karlovy, doc. RNDr. Jiřímu Královi, Dr., bádajícímu především v evoluci karyotypu a pohlavních chromozomů u pavoukovců, u nichž se nežídka objevuje fenomén sociability. K únorovým pětasedmdesátinám RNDr. Miloslavu Studničkovi, CSc., botanikovi a dlouholetému řediteli Botanické zahrady Liberec, s rozsáhlými znalostmi tropických a obecně teplomilných rostlin, s obzvláštní zálibou ve sbírkových kulturách masožravých rostlin.

Jana Martínková, Tomáš Herben

Jitka Klimešová – 60 let

Prof. RNDr. Jitka Klimešová, CSc., se narodila 21. prosince 1963 v Rýmařově do učitelské rodiny, což, jak sama ráda přiznává, do jisté míry určilo její budoucnost. Tatínek, učitel biologie, byl pro ni velkým vzorem a inspiroval ji ke studiu přírody. Právě díky němu se rozhodla celoživotně věnovat přírodovědě do hloubky. A udělala rozhodně dobře. S úsměvem a nadsázkou vypráví, že se původně chtěla jako přírodovědec zabývat něčím praktickým, užitečným, ale nakonec se zaměřila na základní výzkum, který podle ní zase tak praktický není. Toto nenaplněné přání jí však nebrání v tom, aby se bádání věnovala s obrovským a obdivuhodným entuziasmem, který poznal každý, kdo s ní kdy nějakým způsobem spolupracoval. Dnes je Jitka klíčovou osobností světové funkční morfologie rostlin a srovnávací rostlinné ekologie vůbec. Teď je to ona, kdo vede a inspiruje, ať už studenty, mladší kolegy, blízké spolupracovníky, nebo nakonec i své čtyři děti k profesionálnímu studiu přírody.

Po studiu geobotaniky na Univerzitě Karlově nastoupila do Botanického ústavu tehdejší Československé akademie věd (nyní Botanický ústav AV ČR) a celý svůj profesní život spojila s jeho třeboňskou částí. V letech 2004–18 byla vedoucí třeboňského pracoviště Botanického ústavu. Její vedení bezpochyby přispělo k rozkvětu vědeckému i k rozkvětu celého třeboňského zázemí a fungování. Udělala z Třeboně moderní a dynamické pracoviště, kam dokázala přilákat mladé perspektivní vědce, ať už domácí, nebo zahraniční. V r. 2020 iniciovala založení oddělení Experimentální a funkční morfologie, ve kterém se jako jeho vedoucí s kolegy zabývá, a teď jen vybíráme, klonálními vlastnostmi rostlin a jejich vztahem k charakteristikám prostředí, evoluci klonality, vztahem mezi anatomí a rostlinnými strategiemi, hospodařením se zásobními cukry, vegetativní regenerací nebo odnožováním z kořenů. Její hlavní snahou je, aby široká vědecká komunita konečně dostatečně přijala fakt, že pod zemí nemají rostliny jen jemné kořeny, získávající živiny a podílející se na mykorhize, ale i další orgány s významnými vlastnostmi, které zcela zásadně ovlivňují složení a fungování celého

1 Jitka Klimešová obdivující brazilskou savanu – cerrado. Chapada dos Veadeiros (2016). Foto J. Martínková

2 Autorský linoryt J. Klimešové z její knihy Těla rostlin (Academia 2022, blíže také recenze v Živě 2023, 6: CCIX)

rostlinného společenstva. V tom si bere na pomoc v ekologii často opomíjené botanické obory, jako je rostlinná morfologie a anatomie, nebojí se číst starou a zapomenutou literaturu, a vůbec přemýšlet o rostlinách jako o celistvých organismech.

A daří se jí to. Jitka publikuje v předních světových botanických a ekologických časopisech. Je autorkou více než 200 vědeckých prací. V r. 2017 se stala profesorkou. Je řešitelkou několika tuzemských i zahraničních grantových projektů, z nichž je podstatné zmínit zejména udělení prestižního ocenění spojeného s významnou finanční podporou výzkumu Praemium Academiae (2021–26), které získala jako první žena vůbec. Vybuodovala a stále buduje rozsáhlou síť zahraničních spolupracovníků se sdíleným nadšením pro podzemní svět rostlin. Díky projektům získává pro své oddělení postdoky (vědce po dokončení doktorátu) ze zahraničí. Pořádá pravidelný doktorandský kurz funkční morfologie Go Belowground! Je neposednou hybnou silou, nositelkou myšlenek, intelektuální autoritou. Nikdy neodmítne příležitost cestovat a sdílet zkušenosti a znalosti. Jitka tvrdí, že pro pochopení ekologických strategií rostlin je třeba studovat, poznat a vidět světové ekosystémy v jejich šíři a bohatosti. Během svých cest navštívila Čínu, USA, Brazílii, Ekvádor, Špicberky, Jihoafrickou republiku, prakticky celou Evropu. A na cestách dělá přesně to, jak ji její kolegové znají nejlépe. Kope kytky, čistí je od substrátu, řeže nepřehledné části, kreslí je, a zase kope. Kdyby nemusela spát a jíst, kopala a kreslila by 24 hodin denně. Kdo s ní chce držet (opravdový i intelektuální) krok, musí utíkat, někdy i pěkně zostra.

Díky tomuto zarputilému a houževnatému nadšení vznikla i „její“ CLO-PLA – databáze podzemních a klonálních orgánů evropských rostlin, která se stala jednou z důležitých součástí databází LEDA, TRY (databáze morfologických, anatomických, biochemických, fyziologických a dalších znaků, které popisují perzistenci, regeneraci a šíření rostlin) a v neposlední řadě i databáze české flóry a vegetace PLADIAS. Celá věc přitom začala skromně. Po několik dekád, zpočátku i s manželem Leošem, kopala, kreslila a studovala (středoevropské rostliny s jejich podzemními orgány. Vytrvalost se vyplácí, a tak vznikla celosvětově naprosto unikátní databáze rostlinného podzemí s tisíci položek, která je zdrojem nesmírně cenných dat pro současnou funkční ekologii rostlin. To dobře dokládají i počty použití databáze v publikacích.

Jitčiny smem, pokud je povoleno mít ve vědě sny, je rozšíření databáze CLO-PLA

na další kontinenty a sjednocení terminologie podzemních orgánů napříč ekosystémy tak, abychom dokázali porozumět rostlinnému světu a rostlinnému pokryvu v jeho celistvosti, která právě všechny podzemní orgány zahrnuje. V posledních letech ale její houževnatost dokázala přetavit sen v cíl, na jehož dosažení intenzivně pracuje se skupinou spolupracovníků. Mimo jiné i v právě řešeném mezinárodním projektu a platformě sUnderfoot financované Německým centrem pro integrovaný výzkum biodiverzity (iDiv). Databáze CLO-PLA se výrazně promítla i do Jitčiny systematické knihy *Temperate herbs: an architectural analysis* (Academia 2018, recenze v *Živě* 2019, 2: LVI), která s použitím více než tisíce obrázků představuje bohatost vlastností a forem evropského rostlinného podzemí.

Jitka také velmi ráda o rostlinách píše, je autorkou bezpočtu popularizačních článků, jak se mohli již mnohokrát od r. 2000 přesvědčit i čtenáři *Živy*, píše blog pro Botanický ústav, ale také svůj osobní – samozřejmě převážně o rostlinách, ale i o vědě, vědecké práci a práci se studenty. Dále je autorkou výjimečné knihy *Těla*

3 Při přednášce během kurzu pořádaného Botanickým ústavem AV ČR a nazvaného *Go Belowground!* Nové Hrady (2018). Foto A. Bartošková

rostlin (Academia 2022), která – ze všeho, co se kdy objevilo ve světové literatuře – má nejbližší k tomu, co by mohlo být učebnicí funkční morfologie rostlin. Je v ní vše, přehledně a srozumitelně, je v ní plno schémat, ale rozhodně není učebnicově nudná. Snad se další knihy již rodí.

Není ale jen vědkyně, rostlinná ekoložka, ale též výtvarnice. A jako výtvarnici ji také fascinuje podzemní život rostlin a rostlinné osudy – pro radost i poučení je vášnivě ilustruje linoryty. Když nekope, ryje, jak sama říká. Vlastními linoryty doprovází svůj výše zmíněný blog, někdy i vědecké publikace a objevují se také v knize *Těla rostlin*. Zejména v kapitole o velikánech morfologické vědy, což z této kapitoly činí svérázného průvodce Jitčinou interpretací osobností, na jejichž práci chce navazovat.

Jitka je uznávaná vědkyně, profesionálka, publikuje, přednáší, vede studenty. Osobně je výjimečný, inspirativní, trpělivý člověk, lídr, který má na každého vždy čas, naslouchá mu, ukazuje směr, respektuje jeho vědecké zájmy i osobní potřeby. Jitko, ať ti nejen v podzemí svítí vždy jen slunce!

Srdečně gratuluje i redakce *Živy*.

Jana Velemínská

Nejen postavou velký pětasedmdesátiletý antropolog Jaroslav Brůžek

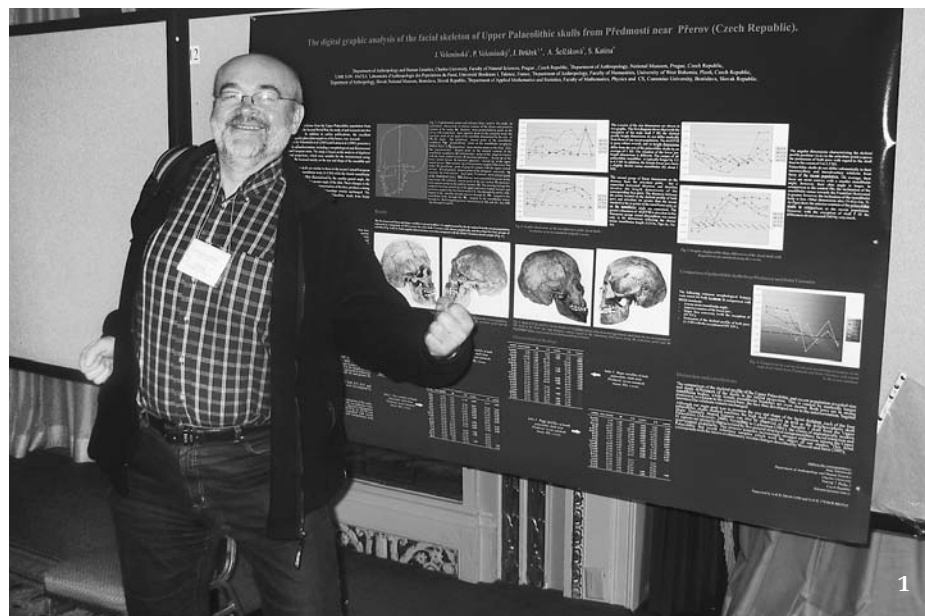
Dne 1. ledna oslavil významný český antropolog prof. RNDr. Jaroslav Brůžek, CSc., Ph.D., HDR, své půlkulaté životní jubileum. Narodil se r. 1949, podstatnou část života pobýval v zahraničí a posléze se stal velkou osobností antropologie, zanechávající výraznou stopu taktéž ve světovém měřítku. Od svých studií na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, kterou dokončil s diplomem z oboru biologie se specializací v antropologii, se věnoval výzkumu v oblasti biologické antropolo-

gie. Bez nadsázky lze říci, že se mu tento obor stal nejen jeho chlebem, ale kromě cestování a gurmánství také celoživotním koníčkem. Jeho výzkum byl v počátečním období cílen do oblasti biomedicíny (2. lékařská fakulta UK, PřF UK), ale těžiště se postupně přesunulo do retrospektivní antropologie, která pokrývá studium morfologické variability člověka od paleolitu přes další prehistorická a historická období až po současnost. Přínos J. Brůžka lze dále zdůraznit na poli forenzních věd

a metodologie při odhadu osteobiografických ukazatelů podle lidské kostry.

Patnáct let svého velmi produktivního vědeckého života strávil na Univerzitě Bordeaux v pozici Directeur de Recherche (Laboratoire d'Anthropologie des Populations du Passé, PACEA, de la Préhistoire à l'Actuel, Talence), od r. 2006 byl také docentem Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Od r. 2008 působí jako docent a profesor na katedře antropologie a genetiky člověka PřF UK a je doposud jejím nepostradatelným členem. Nejen díky svým možnostem při dlouhodobém působení v zahraničí umožnil také doktorské pobyty pod dvojím vedením mladším kolegům, kteří jsou nyní vůdčími osobnostmi oboru. Jen namátkou lze v tomto směru zmínit prof. Viktora Černého nebo doc. Vladimíra Sládka. Osobní charisma, bystrost, humor a zároveň nekonfliktní a přátelská povaha činí Jaroslava Brůžka stále mladým a vyhledávaným zkušenějším kolegou, učitelem a školitelem v daném oboru.

Prof. Brůžek je autorem několika monografií, několika desítek kapitol v monografiích, více než sta přednášek na kongresech a symposiích, několika stovek vědeckých publikací, a tak jsou jeho scientometrické ukazatele obzvláště pro obor antropologie vysoké. Jeho výzkum byl podpořen mnoha tuzemskými i mezinárodními projekty (např. agentury GA ČR, Barrande nebo ECO-NET), zúčastnil se několikrát mezinárodních konferencí jako zvaný přednášející (invited speaker). Absolvoval mnoho zahraničních stáží a terénních pobytů v různých zemích (USA, Jihoafrické republiky, Mongolsku, Thajsku, Čadu, Nigérii, Francouzské Polynésii, Guadeloupu a v řadě evropských zemí). Především přehled jeho

1 Jaroslav Brůžek na mezinárodním kongresu Americké asociace fyzických antropologů (AAPA), Milwaukee, USA, duben 2005. Foto P. Velemínský